

УДК 371.13:37.035.6

Редькіна Л.І., Кримський державний гуманітарний інститут, м. Ялта

Редькіна Людмила Іванівна – кандидат педагогічних наук, зва. кафедрою педагогіки Кримського державного гуманітарного інституту. Коло наукових інтересів – професійно-педагогічна підготовка студентів до національного виховання молодших школярів.

Концептуально-теоретичні аспекти професійно-педагогічної підготовки студентів до національного виховання молодших школярів

У статті розглядається проблема відродження національної самобутності вищої школи. Перебудову навчально-виховного процесу і створення соціально-педагогічних технологій автор пов'язує із своєрідним підходом до підготовки майбутніх учителів початкових класів. Істотним змінам підлягають змістовні, процесуальні, мотиваційні аспекти навчально-виховного процесу.

The problem of national individuality restoration higher establishment is considered in the article. The author connects the educational process changes and the creation of social-pedagogical technologies with a special method toward elementary school teachers training. Contextual, proceeding, motivational aspects of educational process are subject to main changes.

В умовах становлення української державності, переходу до ринкових відносин однією з головних проблем є відродження національної самобутності вищої школи, оскільки вона формує майбутню націю, її соціальний і культурний генофонд. Придбані у вузі особистісні якості, знання, уміння і навички не тільки забезпечують основу навчання і національного виховання, гуманітарної культури, але у значній мірі визначають якості практичної професійної діяльності майбутнього фахівця.

Формування творчої особистості нерозривно зв'язано з відродженням нації, демократизацією,

гуманізацією суспільства, професійно-гуманітарною, національною культурою сучасного фахівця. У сучасних умовах усе це обумовлює вибір якісно нового підходу до підготовки педагогічних кадрів і вихованню студентської молоді. Усе гостріше постає соціальна потреба у формуванні творчої особистості, що була здатна працювати в полікультурному соціумі і забезпечила б своєю працею прогрес нації.

Головна мета національного виховання, визначена Державною національною програмою "Освіта" (Україна ХХ століття), – придбання молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовної спадщини українського

народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незважаючи на національну приналежність, особистісних рис громадянина Української держави, розвинутої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньої, естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Ціль формування такої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу у вузі змістом, який би відображав історію, мистецтво, культуру рідного краю, багатонаціональної України.

Тому у сучасних умовах розвитку якісно нового суспільства вища школа виступає могутнім фактором відродження нації, виховання в майбутніх педагогів національної самосвідомості і свідомості, професійної і гуманітарної національної культури сучасного фахівця. Досліджуючи процес виховання професійної і гуманітарної національної культури і формування навичок професійної діяльності в полікультурному соціумі сучасного фахівця, ми дійшли висновку, що досягненню цієї мети підкоряється не тільки навчально-виховна, але й уся позааудиторна діяльність науково-педагогічних колективів, студентських організацій. Тобто ця тенденція зовсім повному ставить проблеми виховання, утворення і розвитку особистості, що усім ходом історичних процесів поставлені перед необхідністю збільшення культуроємності їхнього змісту, технології й організаційних форм.

Формування готовності студента до роботи в полікультурному суспільстві на основі придбаних етнопедагогічних знань вимагає вирішення наступних задач:

- виховання правильного розуміння і відносини до засвоєння національної культури, що включає й елементи національної культури малих і реліктових етносів, що проживають на території держави;
- формування в студентів розуміння і внутрішнього сприйняття цілей і задач їх майбутньої професійної діяльності у світлі основних положень концепції громадянського виховання і концепції національного виховання;
- вивчення і використання в навчально-виховному процесі школи елементів української народної педагогіки і етнопедагогіки малих і реліктових народів, що проживають на території України;
- оволодіння методикою навчально-виховної

роботи в полікультурному соціумі;

- виховання в майбутніх педагогів позитивного відношення до майбутньої професії, прагнення удосконалити свою кваліфікацію після закінчення вузу;
- здійснення підготовки фахівців у вузі через реалізацію основних функцій культури: комунікативної, пізнавальної, ціннісно-орієнтованої, людиноформуючої, технологічної, тому що культура сучасного фахівця – це результат морального й інтелектуального самовдосконалення, засвоєння кращих професійних зв'язків, творчої реалізації особистісних якостей у продуктивній діяльності.

Професійна культура інтегрує знання, навички, інтереси, переконання, почуття, вчинки особистості і загальнолюдські цінності, суспільні пріоритети. На сучасному етапі це вимагає філософського осмислення професійної діяльності в умовах переходу до ринкових відносин і побудови демократичної правової держави України, відродження матеріальних і духовних основ громадського життя.

Але разом з тим у професійній культурі молодого фахівця виявляється головне її протиріччя – невідповідність знань і практичних навичок змісту і вимогам навчально-виховного процесу в школі. Наприклад, у вузі вивчають предмети: народознавство, історія педагогіки, етнопедагогіка й етнопсихологія, що деякою мірою знайомлять з основами духовної і матеріальної культури етнічних груп Криму, але студенти, знаючи зміст цих предметів, не враховують придбані знання в роботі з дітьми на практиці.

Новому періоду розвитку держави повинна відповідати нова парадигма філософії освіти і виховання, нові моделі навчання, що повинні усвідомлювати і прийняти молодий педагог, тому що нова парадигма виховання найбільш повно відповідає сучасним соціально-економічним реаліям, національним і загальнокультурним, загальнолюдським цінностям суспільства, що будується в Україні.

Парадигму виховання, на наш погляд, характеризує багатоваріантність методології і методики, гуманізації і гуманітаризації системи утворення, постановці в центрі її людини, створення умов для її саморозвитку і самореалізації. Особливо важливим при цьому є не тільки знання, але і посиленна увага до виховної роботи, відродження її ролі як одного з головних напрямків діяльності вузів.

Педагогічні кадри нової генерації покликані об'єднати високий професіоналізм із сучасним усвідомленням суспільних потреб.

Тому ми у формуванні особистості вчителя, що буде виховувати в дітях поважне відношення до сусідів по культурно-географічній рекреації, бачимо два головні аспекти – професійний і загальнокультурний. Їхньою умовою й об'єднуючим критеріальним фактором буде виступати здатність майбутнього вчителя до створення з учнями педагогічно доцільних, морально-етнічних, культурно-виховних відносин, що допоможуть не тільки сформувати уявлення про народ, але і виховати добрі відносини до людей як свого, так і іншого народу.

На наш погляд, студент професійно готовий до роботи з молодшими школярами по ознайомленню їх з етносами і вихованню позитивних міжетнічних відносин. Це особистість, що має яскраво виражену спрямованість на придбання нових наукових знань, генерування нових ідей при рішенні навчально-творчих, дослідницьких, професійних задач; знає історію і сучасні тенденції розвитку предмета дослідження (між-культурні, міжетнічні взаємини на основі вивчення культурної спадщини народів Криму); володіє великим обсягом інформації в області етнопедагогіки, етнопсихології, народознавства, історії педагогіки; має критичне мислення; почуття нового, високу допитливість, установку на сприйняття нового, незвичайного; уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки; аналізувати інформацію, вчинки, поведінку; будувати гіпотезу; чуйна до розбіжностей і протиріч; організована, наполеглива в досягненні мети; здатна до інтуїції, передбаченню, творчості, відкритому спілкуванню з учнями, колегами, батьками, представниками різних націй і вір; володіє професійними вміннями і навичками; готова використовувати педагогічну спадщину минулого у своїй діяльності й ін.

Ознайомлення студентів з культурною і педагогічною спадщиною малих етносів:

- буде сприяти формуванню принципово нової технології навчання студентів, що припускає становлення новаторського, науково-педагогічного мислення;
- може виступати засобом визначення норм, принципів, змісту інноваційної діяльності в

підготовці фахівців педагогічної професії;

- може служити засобом навчання новаторської педагогічної діяльності;
- може бути основою в проектуванні й організації виховної роботи з молодшими школярами в ракурсі концепції національного і громадянського виховання;
- буде сприяти розвитку інтелектуально-творчих якостей майбутнього педагога: креативність (здатність робити нові ідеї, гіпотези, знаходити нетрадиційні способи рішення проблемних задач, виявляти при цьому оригінальність, спритність); інтуїція (пряме бачення суті речей, перебування правильного рішення проблеми без усвідомлення шляхів і способів досягнення); творча уява (самостійне створення образів, що реалізуються в оригінальних і коштовних результатах діяльності; схильність до фантазування і створення нових образів); дивергентність мислення (альтернативність, здатність мати кілька підходів при рішенні однієї задачі і змінювати їх, бачити проблеми, об'єкти в різних ракурсах); оригінальність мислення (своєрідність якостей інтелекту, способів розумової діяльності; здатність створювати ідеї, думки, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів); асоціативність мислення (здатність використовувати різні асоціації, у тому числі й аналогії при рішенні задач, проблем, віддаленість асоціацій); евристичність (здатність бачити, створювати неочевидні проблеми); предикативність (здатність пророкувати, передчувати майбутні стани своєї діяльності з дітьми молодшого шкільного віку); незалежність (здатність протиставляти упередженням і масовим думкам своє власне); всебічність (здатність бачити проблему етнічного виховання молодших школярів з різних точок зору); інтелектуальна активність (інтегральний пізнавально-мотиваційний показник рівня розвитку творчої особистості).

Істотні протиріччя, що сформувалися між стратегічними цілями освіти й умовами їхньої реалізації в педагогічній практиці кінця ХХ сторіччя в Україні, заслуговують на особливу увагу. У цьому зв'язку об'єктом дослідження стає самоактуалізація особистості вчителя.

Атрибутивними характеристиками особистості педагога стають: освіченість і світоглядна зрілість, громадянська відповідальність і соціальна активність, прагнення до соціально-професійного самовизначення і твердження, висока творча активність і працездатність, розвинена національна самосвідомість, комунікативна компетентність, людинолюбство, прагнення до моральної і фізичної досконалості, високий рівень розвитку духовно-моральної,

інтелектуальної, фізичної, художньо-естетичної, екологічної, економічної культури.

Оскільки підготовка майбутнього вчителя здійснюється у вузі в період створення нової напівфундаментальної парадигми, необхідно:

- відхід від старої, вузькопрагматичної, компетенційної концепції підготовки майбутніх учителів;
- реалізація в процесі підготовки фахівців педагогічної професії концепції різнобічної підготовки з обліком національно-культурних, економічних, соціально-правових, регіональних, релігійно-конфесійних, історико-географічних умов майбутньої педагогічної діяльності;
- упровадження культурологічного аспекту підготовки фахівців з акцентом на формування духовної і професійно-педагогічної культури, як розвитку культури мислення, почуттєвого поведіння, що створюють центр, навколо якого поєднуються знання, уміння, навички;
- створення педагогічної освіти, що адекватно відображала б у своєму змісті сутність глобальних проблем сучасної педагогіки і психології, виховання почуття причетності до їхньої реалізації;
- орієнтація на формування нової генерації фахівця-педагога, що являє собою гармонійно розвинену особистість, здатну до постійного відновлення знань; високої професійної компетентності і мобільності; духовно-морального і культурного відновлення; швидкої адаптації до змін у розвитку всіх сфер життя, до самодосягнень розвитку своєї особистості;
- використання досягнень педагогічної думки минулого й інноваційних технологій виховання і навчання.

Тому сьогодні дуже важливими питаннями є питання, пов'язані з технологією підготовки педагогічних кадрів для різних типів національних шкіл, їхня професіоналізація і спеціалізація.

Ми повинні готувати таких фахівців, що могли б компетентно, активно і творчо розв'язувати задачі міжособистісних етнічних, культурологічних взаємин.

Така модель підготовки покликана забезпечити міжпредметний синтез знань про культурну спадщину малих етносів, народознавчої роботи з дітьми і її специфіки в різних типах навчально-виховних заснувань, методів навчально-виховної роботи; побудувати стиль професійного мислення і діяльності, а також побудувати системи, що забезпечать організацію і реалізацію цілісного процесу

формування знань про культурну спадщину малих етносів Криму і виховання культурного, позитивного відношення до нього в його найбільш розвинених формах, хоча б удосконалити вже існуючі соціальні, педагогічні, методичні системи для більш ефективної реалізації цих функцій.

Однією з найважливіших умов, що сприяють удосконаленню професійної підготовки вчителів, є пошук нових форм і методів підготовки.

Перебудування навчально-виховного процесу і створення соціально-педагогічних технологій ми зв'язуємо з діяльним підходом до підготовки майбутніх учителів початкових класів. Істотним змінам підлягають змістовні, процесуальні, мотиваційні аспекти навчально-виховного процесу.

Змістовний аспект зв'язаний з модернізацією змісту утворення студентів і розробкою методологічного забезпечення навчального процесу. Тому у кожному предметі ми виділяємо основну сутність – “ядро знань” – те, що не можна не знати майбутньому педагогу. Ця основа – “ядро” – створює інваріантний компонент змісту утворення, навколо якого формується “оболонка” – додатковий і допоміжний компоненти. Додатковий компонент обумовлюється системою дисциплін, спецкурсів і спецсемінірів, рівнем підготовки студентів і їхніх індивідуальних особливостей.

Процесуальний аспект передбачає вибір і застосування продуктивних методів і прийомів навчання і виховання, організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. Найбільшого поширення одержали:

- проблемний виклад матеріалу в системі лекцій;
- діалогічні семінари;
- евристичний метод проведення практичних занять;
- імітаційні ігри;
- метод вибору оптимального варіанту рішення професійних питань.

Мотиваційні аспекти пов'язані з формуванням у студентів установки: “Це мені необхідно знати”, “Це мені потрібно для моєї майбутньої роботи”, “Кожен етнос цікавий по-своєму”, “Чим більше я буду знати, тим краще буду ставитися до представників різних етносів” і т.д. Такі установки ми створюємо, включаючи кожного студента в атмосферу професійної

діяльності: профвідбір – процес адаптації – професійна підготовка – практика у школі.

Щоб уникнути протиріч між логікою розвитку діяльності, спрямованої на підготовку студентів до формування знань про культурну спадщину етносів Криму і виховання позитивного відношення до малих і реліктових етносів, і логікою розкриття змісту навчальних дисциплін при моделюванні навчально-виховного процесу у вузі з позицій діяльного підходу, необхідно:

1. Виробити професіограму вчителя (модель діяльності), тобто сукупність особистісних і професійних якостей, а також знань, умінь і навичок, що визначають готовність і успішність професійної діяльності.

2. Визначити структуру діяльності майбутнього педагога, що забезпечить розкриття професійних здібностей і умінь.

3. Забезпечити процес трансляції інтелектуально-духовного, професійно-культурного досвіду і розвиток соціальної інтенції особистості.

4. Проаналізувати й осмислити специфіку взаємозв'язків основних аспектів соціалізації (навчання, утворення, виховання) і їх самодетермінаційних аналогів (самоосвіти, самонавчання, самовиховання).

5. Розробити технології, що відповідають стадіям становлення і розвитку особистості (ідентифікація, індивідуалізація, персоналізація).

6. Організувати і забезпечити міжпредметні зв'язки народознавства з педагогікою, психологією, етнопедагогікою і етнопсихологією, історією педагогіки, світовою художньою культурою і приватними методиками.

З вищесказаного можна зробити висновок про те, що професійна підготовка студентів до майбутньої педагогічної діяльності в полікультурному Криму повинна включати:

- концептуальну компетенцію, що передбачає розуміння студентами теоретичних основ своєї майбутньої професійної діяльності, умінь аналізувати, синтезувати і формувати проблему;
- технологічну компетенцію, яка передбачає розвиток здатності до оволодіння основними професійними навичками, у тому числі навичками дослідження, вивчення, аналізу культурно-педагогічної спадщини малих етносів і ознайомлення молодших школярів з культурним надбанням малих етносів Криму;
- інтегративну компетенцію, яка передбачає

розвиток здатності зв'язати теорію і практику, розуміння широкого культурного, етнічного, соціального контекстів;

- адаптивну компетентність, що формує вміння передбачати і підготуватися до змін, важливих у рамках даної професії;
- міжособистісну компетенцію, що сприятлива для розвитку умінь і навичок ефективного спілкування в полікультурному соціумі.

Таким чином, підготовка фахівців до педагогічної діяльності, що містить у собі використання етнопедагогічної спадщини малих етносів у процесі ознайомлення і виховання поважного відношення до культурної спадщини цих етнічних груп повинна здійснюватися на основі інтегративної концепції практикування міждисциплінарних досліджень, практико-орієнтованих моделей навчально-виховної роботи в школі, створення гнучких, адаптованих до специфіки Кримського регіону моделей освітньої діяльності з підготовки фахівців для освітньої сфери.

Література

1. Балл Г.О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-Польський журнал / За ред. І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. – Київ; Ченстохова, 2001. – Вип. II. – С. 216-231.
2. Батракова С.И. Основы профессионально-педагогического общения. – Ярославль: Ярославский гос. ун-т, 1986. – 79 с.
3. Горський В.С. Проблема виховання “нової інтелігенції” в сучасному українському суспільстві // Інтелігенція – гуманна об'єднувальна сила сучасного суспільства. – К., 1999. – С. 27.
4. Кан-Калик В.А. Основы профессионально-педагогического общения. – Грозный: Чеч.-Инг. кн. изд-во, 1979. – 135 с.
5. Мацуйлова Е.И. Формирование конструктивно-проектировочной деятельности педагогов инновационной школы. – М., 1992. – С. 56.
6. Третьяк О.В. Класична університетська освіта в Україні: стан, тенденції, перспективи розвитку // Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку: 36. наук. праць. – К., 1995.
7. Троцько Г.В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі. – Харків, 1995. – С. 23.
8. Ярмаченко М.Д. Деякі методологічні питання управління системою освіти в Україні // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 15-18.

Стаття надійшла до редколегії 08.10.2002 р.